

RAIMONDA SIMANAITIENĖ

Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva
Vytautas Magnus University, Lithuania

ASOCIACIJŲ ŽAISMĖS IR KŪRINIŲ IŠTARMĖS DAILININKO RIMVYDO MULEVIČIAUS PAVEIKSLUOSE

The Abundance of Associations and Narrative of Creations
in Artist's Rimvydas Mulevičius Pictures

SUMMARY

Rimvydas Mulevičius is known as a long time professor of the Vilnius Art Academy and the Kaunas Faculty Drawing Studio, He is a stained-glass artist, skilful drawer, and a participant of many watercolour and graphics exhibitions in Lithuania and abroad. The plastic expression which unfolds in the artists' paintings should probably be referred to as realistic, although his drawings undoubtedly gain an associative, surrealist nature as well because of a particular interpretation of chosen themes, plots and characters. Some of the themes (Christianity, architecture) in R. Mulevičius creations are more traditional and classic, therefore, their representation is quite casual. Meanwhile, other plots (autobiography, fragments of human anatomy) reflect the artist's specific appreciation of the world and the dominating surrealist principle of visualisation, which accounts for the paintings' originality and suggestibility. Therefore this article will be dedicated to a thorough analysis of R. Mulevičius creations: the display of artists' metaphorical, associative outlook, thematic spectrum of production. It will also highlight the plastic tools of expression and the specifics of artistic representation.

SANTRAUKA

Rimvydas Mulevičius yra žinomas kaip ilgametis Vilniaus dailės akademijos Kauno fakulteto profesorius, Piešimo studijos vadovas, taip pat kaip vitražo dailininkas, meistriškas piešėjas, daugelio akvarelės ir grafikos parodų Lietuvoje bei užsienyje dalyvis. Menininko paveiksluose atsiskleidžiančią plastinę raišką veikiausiai turėtume įvardinti kaip realistinę, tačiau jo sukurti paveikslai dėl pasirinktų temų, siužetų ir personažų traktuotės neabejotinai įgyja asociatyvų, siurrealistinį pobūdį. Vienos R. Mulevičiaus pamėgtos temos (krikščionybės, architektūros) yra tradiciškesnės, klasikinės, tad ir jų plastiniai įvaizdinimai įprastesni. O kiti siužetai

RAKTAŽODŽIAI: R. Mulevičius, akvarelė, piešinys, estampas, portretas, meistriškumas, asociacijos, siurrealizmas.

KEY WORDS: R. Mulevičius, watercolour, drawing, engraving, portrait, skilfulness, associations, surrealism.

(autoportretų, fragmentuotos žmogaus anatomijos) atspindi itin specifinį menininko pasaulio pajautimą bei dominuojantį siurrealistinį vaizdavimo principą, pagrindžiantį jo paveikslų originalumą ir įtaigumą. Taigi šis straipsnis skirtas išsamesnei dailininko Mulevičiaus kūrybos analizei: tiek jo metaforiško, asociatyvaus pasaulėvaizdžio, kūrinų tematinio spektro atskleidimai, tiek ir plastinių išraiškos priemonių, meninio vaizdavimo specifikos išryškinimui.

ĮVADAS

Rimvydo Mulevičiaus studijos ir kūrybinis kelias prasidėjo nuo monumentalaus meno – vitražo – specialybės pažinimo Vilniaus dailės akademijoje prof. Algimanto Stoškaus studijoje¹. Daugiausiai vitražų menininkas sukūrė jaunystėje. Įgyvendino nemažai monumentalinių kūrinų visuomeniniuose ir sakraliniuose pastatuose. Iš jų galėtume paminėti kelis itin didelius ansamblius Kauno Palemono, Gargždų, Grigiškių, Jokūbavo bažnyčiose. Tačiau šiame straipsnyje R. Mulevičiaus vitražų nenagrinėsime, nes pastaraisiais dešimtmečiais kiek sumenkus vitražo reikmei šiuolaikinėje architektūroje, dailininkas ėmėsi ieškoti kitų meninių terpių. Todėl šiandien menininką pažįstame kaip universalų, jau daugelį metų įvairiose dailės srityse dirbantį kūrėją. Autorius yra sėkmingai įvaldęs nemažai tradicinių technikų, savitai jas taiko. Ypač tai galime pasakyti apie eksperimentus piešinio srityje, mat jis piešinį iš pagalbinės paveikslų sukūrimo priemonės neabejotinai pakylėjo į pagrindinę, ypatingu kūrybingumu pasižyminčią meninę raišką. Žvelgdami į dailininko piešinius regime grafitu, sangina, tušu ar tiesiog paprastu pieštuku kuriamus stebuklus: linijos ir štrichai čia pulsuoja, virpa, kuria erdvės ir laikinumo nuojautą, tikslina kontūrą, išreiškia asmenybės charak-

terį, perteikia panašumą, kelia asociacijas... Menininko piešiniai tampa sava-rankiškais kūriniais, kuriuos vertiname ne kiek ne mažiau nei rafinuotus grafikos darbus. Aptardami pastaruosius vėl galime prisiminti visas paminėtas ypatybes, tačiau čia matome dar ir papildomą dėmenį – amato meistrystę: akvaintos ar oforto inspiruotą šviesos šešėlio žaismą, atspaudu nuotaiką kuriantį ėsdinimą, giliaspaudės tonų sodrumą, preciziškiausių štrichų ir kontūrų dermę. Akvarelėse menininkas taip pat išlieka originalus, sąmoningai nutolsta nuo lietuviškosios akvarelės mokyklos, kuriai dažniausiai būdingi sulieti, apibendrinti potėpiai, koloristiniai virazai, abstraktūs vaizdai². Mulevičiaus akvarelėms netrūksta spalvinių tonų dermių, dažo liejimo virtuoziškumo, tačiau jose visų pirma išryškėja konkretus piešinys ir skleidžiasi įvairios istorijos. Galima teigti, jog akvarelėmis dailininkas tampa išskirtiniu, įdomiu pasakotoju, o spalvų jam prireikia tam, kad sustiprintų savo siužetų nuotaikas, suteiktų papildomų prasmų ar estetinių verčių. Tobulas amato meistriškumas puikiai matyti ir pastaraisiais metais pamėgtoje liejimo technikoje – kinišku tušu įgyvendintuose kūrinuose, kuriuose vos keli potėpiai nulemia visą meninio vaizdo sandarą ir turtingumą.

Taigi rašant šį straipsnį buvo užsibrėžtas tikslas – išnagrinėti parodinę dailininko Mulevičiaus kūrybą išigilinant į jo darbų plastinę sandarą ir aptariant autoriaus pamėgtas originalias

kūrinių temas bei paveiksluose atsiskleidžiančias menines idėjas. Todėl buvo pasitelkti naratyvinės ir formaliosios analizės metodai, taip pat ne kartą vykę interviu su dailininku.

„APIE SAVĘS IR KITŲ MENININKŲ ĮAMŽINIMĄ“

Mulevičiaus darbai išsiskiria stulbinamu realistiškumu ir fantasmagorijų deriniu. Dailininko kūrinuose atsiskleidžia nuolatinis gilinimasis į save, regima asmeninių išgyvenimų sąsaja su amžiniais, globaliais klausimais, tokiais kaip tikėjimas, žmogiškumas, bičiulystė... Šios menininkui svarbios temos ryškėja per jo pamėgtus siužetus ir motyvus, kūrinuose nuolatos atsikartojančius, kartkartėmis tarsi primirštamus ir atskvėpus vėl plėtojamus iš naujo. Stropi ir atidi aplinkos ir savęs analizė, regis, paprastas, bet tinkamai pasirinktas naratyvas žiūrovui atveria turiningą realybės ir fantazijų pasaulį. Tai, kad skirtingais būdais sukurtuose darbuose kartojasi ir iš vieno paveikslų į kitus persikelia tos pačios temos ir motyvai, mene nėra naujiena. Panašių analogų galėtume atrasti kad ir XX a. didžiųjų modernistų dailėje (pavyzdžiui, Pablo Picasso, Salvadoro Dali, Joano Miro ar Marco Chagallo darbuose)³.

Iš tokių pasikartojančių temų visų pirma galėtume išskirti Mulevičiaus autoportretus ir artimiausių draugų (dažniausiai menininkų) akvarele nulietus, estampuose atspausčius ar tiesiog pieštuku užfiksuotus atvaizdus. Save portretuose autorius dažniausiai vaizduoja groteskiškai, netgi ekscentriškai: dengiantį veidą rankomis, išnyrantį iš ausies

ertmės į išorę, ryjantį kaukolę, kartais persikūnijantį į gyvulį, neretai – šlykštų, grėsmingą, pilną geidulių. Beje, toks žmogaus ir gyvulio palyginimas itin dažnas įvairiuose Mulevičiaus kūrinuose. Menininkas tarsi laikosi froidistinės pozicijos, teigia, kad žmogaus gyvenimas – ne visada teisingas, tad gyvuliški poelgiai, instinktai jo kūryboje prisimenami neatsitiktinai⁴.

Portretų serijoje matome daugelį kūrėjų, kolegų: ne kartą atvaizduotus poetus Gintarą Patacką, Tautvydą Marcinkevičiūtę, aktorius Viktorą Šinkariuką, skulptorius Evaldą Pauzą, Vytautą Umbrasą, tapytoją Joną Juodzevičių ir daugelį kitų. Šių kūrėjų portretai tikroviški, charizmatiški, kartais hipertrofuoti. Portretuose pasitelkti atributai, simboliai, nuotaikos itin būdingi, atspindintys minėtų menininkų kūrybos ir gyvenimo nuolatinį stebėjimą. Pasak R. Mulevičiaus, su šiais kūrėjais jį sieja „tikra bičiulystė, patikrinta lyg senas vynas. Kai kurių bičiulių, deja, jau nebėra gyvųjų tarpe, bet atmintyje išliko jų vaizdiniai, prisiminimai, žvilgsniai, bendravimo akimirkos“. Į klausimą „kodėl autorius taip nuosekliai kuria savo draugų portretus?“ Mulevičius atsako, kad greičiausiai tai lemia vidinės ramybės stoka, dvasinis alkis, noras išreikšti bendravimo tikrumą⁵.

„APIE ŽMOGAUS KŪNO ĮPRASMINIMĄ“

Dailininkui taip pat itin svarbi yra krikščionybės tema. Daugelis Šv. Rašto personažų, įkūnijamų menininko, buvo surasti ir vizualizuoti dar ankstyvojoje kūryboje, kai jam ne kartą teko įgyvendinti vitražų projektus bažnyčioms⁶. Tuomet menininko labiausiai pamėgti ir dažniausiai stikle vaizduoti Kristaus ir Marijos ikonografiniai tipažai. Šiandien šie personažai dažniau piešiami, o prototipu jiems tampa pažįstamos moterys ir vyrai: kartais jie idealizuojami, „pakylėjami“, o kartais – vizualiai deformuojami, skausmingai iškreipiami. Jų vaizdiniuose atsispindi itin plati žmogiškų jausmų skalė, taip pat ir dieviškoji rimtis, susikaupimas. Krikščioniškąją temą paveiksluose papildė buvimo ir mirties apmąstymai. Juos išvystė meistriškuose R. Mulevičiaus grafikos atspauduose, piešiniuose ar kinišku tušu nulietuose darbuose⁷, kuriuose dominuoja žmogaus griaučių, gyvūnų kaukolių (sunnykimo ir baigties) motyvai. Pastarieji įvaizdžiai atrodo bauginantys, grėsmingi, simboliški. Taip pat šią temą itin tikinamai pratęsia dailininko kūriniai, paremti žmogaus anatomija. Būdamas puikus piešėjas, gerai išmanantis anatomiją⁸ Mulevičius imasi sudėtingų figūrinių rakursų, drąsiai eksperimentuoja su žmogaus atvaizdu, įdomiai stilizuoja figūras⁹.

Esmingiausiu anatomijos elementu Mulevičiaus kūryboje yra tapusios rankos. Menininkui rankos apskritai reikšmingas įrankis, jų svarba kuriant neabejotina. Estampuose, piešiniuose perteiktos rankos yra itin išraiškingos, įvairialypės: kuo kruopščiausiai „išknebinėtos“, išraižytos smulkiausiomis raukšlėmis, su pavaizduotais sąnarių krumpliais, dengiančios veidus, kviečiančios stebėtis, įmantrios savo lanksčia forma, grakščios ir susenusios, susikaupiančios ir atsiveriančios maldoje. Menininko kūryboje nuolatos išryškėja ir ausies motyvas. Šis motyvas stebėtojui primena žmogiško komunikavimo poreikį, tarpusavio susikalbėjimą, kito nuomonės išklausimą, žmogaus ir kultūros santykio suvokimą. Visi kūriniai, kuriuose dominuoja žmogaus kūno fragmentai (akys, ausys, rankos, kojos) – itin asociatyvūs, pilni įvairių perversijų, transformacijų, įmantrių vaizduojamųjų jungčių. Tokiomis jungtimis gali tapti galvos (ar figūros) išnirimas iš ausies, galvos ir kojų derinys, pasitelktas perteikiant keistą siurrealistinį žmogaus pavidalą. Vienas įdomiausių perkeltine prasme pateiktų šios temos įvaizdinimų – į gandas įsivėlusios romėnų deivės Famos¹⁰ triptikas, kuriame žmogaus anatomijos objektus ir jų santykius traktuojame kaip šiurkštus komunikavimo dėmenis.

„APIE KASDIENYBĖS POTYRIŲ ĮVAIZDINIMĄ“

Analizuojant R. Mulevičiaus kūrybą būtina paminėti asociacijų kupiną, daugelį metų kuriamą ciklą, pavadintą „Piešiniai iš bloknoto“. Ši ciklą (o tiksliau, daugybę piešinių, fiksuojamų nuolat

pildomame ir keičiamame bloknote) dailininkas piešia darbe, konferencijų, posėdžių metu, namie – vakarodamas, ilsėdamasis. Panašiai kaip Monmartre kūręs Henri de Toulouse’as Lautrecas, jis

nuolatos fiksuoja mintį ar aplinką. Minėtus eskizus menininkas vadina „pasąmonės brūkšniais“. Sakosi, jei netektų galimybės piešti, negalėtų išlikti ramus¹¹. Šių piešinių atmosfera ir personažai dažniausiai įgyja makabrišką, fantasmagorišką formą, čia nuolat jungiasi keistų gyvių ir žmonių figūros. Neapibrėžtose erdvėse veikiantys herojai primena mitines būtybes, o jei tiksliau – atspindi menininko galvoje iškilusį iliuzijų pasaulį, kurio personažai kupini ydų ir troškimų. Jų santykiuose vyrauja kraštutinumai: agresija, keistumas, lyriškumas, tikėjimas, idealizmas, seksualumas. Visi šie padarai – materializavęsi nerealių, siurrealistinių vizijų atspindžiai, balansuojantys tarp asmeniškumo, intymumo ir visuotinai kultūriškai suvokiamų archetipų. Menininkas šiuos piešinius ir jų herojus šiltai vadina „baibokais“, yra parengęs ne vieną jų parodą¹². „Baibokų“ parodose eksponuoti piešiniai – improvizuoti, greiti, staigūs, nupiešti remiantis efektu „čia ir dabar“. Dailininkas aiškina, kad studentų pomėgis paskaitų metu paišyti užrašuose sarkastiškai vadinamas „nuobodizmu“¹³. Mulevičius savo kuriamuose „baibokuose“ išlaiko analogišką kūrybos principą,

bet skatina su didesniu atidumu pasižiūrėti į dailininkų „užrašų“ paraštes kaip į ypatingo kūrybingumo terpę¹⁴.

Dar viena Mulevičiui svarbi tema – miestas, jo erdvė, pastatai, su kuriais (beje, panašiai kaip ir su žmonėmis) jį susiejo likimas. Tai visų pirma sena apleista žydų škala Kaune, kur ilgą laiką buvo menininko dirbtuvės ir kurioje jis gyveno jaunystėje. Taip pat senosios Kauno bažnyčios, vienuolynai, pro kuriuos menininkas kasdien grįžta namo. Visa ši architektūra – tiek apleista, griūvanti, tiek prikelta, atnaujinta gyvenimui – Mulevičiaus kūriniuose fiksuojama kruopščiai, detalai, galima sakyti, dokumentiniu metodu. Tačiau iš pastatų rakursų, detalių, fragmentų traktuotės jaučiame šiltą, gyvą menininko santykį su vaizduojamu objektu. Kartais prisimenami tie miestai, kuriuose menininkas kažkada lankėsi, stažavosi, kūrė. Vienas tokių – Sankt Peterburgas. Jis piešiamas jau kitaip: eksploatuojant metaforišką vaizdavimo būdą, fantazuojant, prisimenant literatūrinę rusų klasiką. Sankt Peterburgo panoramoje dailininkas tarsi perteikia dostojevskišką pasąmonės vizijas, sklاندančias šio poetiško miesto erdvėse.

IŠVADOS

Apibendrinant Mulevičiaus kūrybos bruožus, norisi akcentuoti, kad menininko išskirtinumą ir savitumą šiandieninėje dailėje lemia jo paveiksluose ryškėjanti meistriška realistinė plastikos maniera, savita, su žmogaus atvaizdo, figūros fragmentacija, kūno anatomijos perversija susieta tematika ir meninio vaizdo metaforiškumas, fantastiškumas. Nūdien tai gana retas, bet itin įtaigus derinys.

Autoriaus gvildenamų bendražmogiškų siužetų siurrealistinis įprasminimas kūriniuose, jų traktuotės poveikumas Mulevičiaus kūrybą svariai įrašo į klasikinės dailės kontekstą, o jo paveikslų stebėtoją įtraukia į itin turtingų asociacijų ir palyginimų gelmes, kviečia permąstyti savąsias patirtis. Tai neabejotinai gilių nuostatų ir amžinųjų vertybių sklaidą atspindinti kūryba.

Literatūra ir nuorodos

- ¹ Apolonija Valiuškevičiūtė, *Kauno dailės institutas 1940–2000*. Kaunas: J. Petronio leidykla, 2002, p. 480.
- ² *Akvaarelė*: albumas. Vilnius: Vaga, 1986, p. 5.
- ³ Herbert Read, *Trumpa moderniosios tapybos istorija*. Vilnius: Vaga, 1997, p. 58.
- ⁴ Iš straipsnio autorės pokalbio su dailininku. 2017 03 22.
- ⁵ Raimonda Simanaitienė, Projektas „Intimus“ VDA „Akademijos“ galerijoje < <http://www.kamane.lt/Kamanes-tekstai/Daile/Projektas-Intimus-VDA-Akademijos-galerijoje> >
- ⁶ *Kauno dailininkai. Pėdsakai laike*. Kaunas: Kauno dailininkų paramos fondas, p. 316.
- ⁷ Tokius piešinius menininkas pradėjo kurti įkvėptas sūnaus studijų. R. Mulevičiaus sūnus Adomas mokėsi sinologijos Šanchajaus Fudan universitete, gyvena ir dirba Kinijoje. Taigi dalis pastarųjų metų dailininko darbų yra sukurti išbandant pas mus naują ir ypatingą, bet Kinijoje paplitusią techniką: piešiniai nupiešti kinišku tušu, bambukiniais teptukais ant ryžių popieriaus.
- ⁸ Beje, VDA KF profesorius studentams dėsto ne tik piešimą, bet ir anatomijos kursą.
- ⁹ *Kauno menininkai*. Kaunas: Kauno meno fondas, 1996, p. 82.
- ¹⁰ Antikoje Fama žinoma kaip gandų perteikėja, reputacijos, taip pat ir maldų deivė. Johannes Irmscher, Renate Johne, *Lexikon der Antike*. Leipzig: VEB Bibliographisches Institut Leipzig, 1987, S. 176.
- ¹¹ Iš straipsnio autorės pokalbio su dailininku. 2017 02 24.
- ¹² Žr.: <http://kamane.lt/Naujienos/2013-metai/Lapkritis/Daile/Prof.-Rimvydo-Muleviciaus-paroda-Baibo-Q>
- ¹³ Iš straipsnio autorės pokalbio su dailininku. 2017 02 24.
- ¹⁴ Čia galėtume prisiminti faktus, kad įvairiais gyvenimo tarpsniais dirbdami mokykloje ar akademijoje, pertraukę metu groteskiškus eskizus-fantasmagorijas piešė ir kiti garsūs menininkai (pavyzdžiui, Antanas Martinaitis, Edmundas Saladžius, Rimantas Šulskis, Ričardas Vaitiekūnas ir t. t.). Šių dailininkų „paraščių“ piešiniai šiandien taip pat neretai eksponuojami parodose kaip itin įdomi jų kūrybos (neretai ir kolektyvinės, kada vieno kūrėjo pradėtą piešinį pabaigdavo kitas) dalis.